

Bu makalede 4 numaralı dipnot içeriği hataen silindiği için 36 numaralı dipnota kadar birer sıra öndeki dipnot içeriğinin esas alınması gerekmektedir (Örn. 5 nolu atıf için bkz. 4 nolu dipnot).

TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN TOPRAK REFORMU ve MİLLİ BURJUVAZİ YARATMA ÇABASI

Arş. Gör. Gülden Çamurcuoğlu*

ÖZET

Osmanlı Devletinden miras kalan topraklarda yeni bir Türk devleti kurulduğunda nüfusun çoğunluğunu köylü kesimi oluşturuyordu. Tarımla uğraşan bu nüfusun çoğunluğunu da yine topraksız veya az topraklı köylü oluşturmaktaydı. Savaş yılları dolayısıyla erkek nüfus oranında büyük bir azalma gerçekleşmiş ve halk elinde olanları devlete vermişti. Devletin vatandaşlarını rejime kazandırabilmesi ve ekonomide kalkınmayı sağlayabilmesi için toprak reformunun yapılması zaruriydi. Devlet toprak reformu kapsamında topraksız köylüye toprak dağıtırken aynı zamanda büyük toprak sahibi toprak ağalarının feodal benzeri ilişkilerini kırmaya çalışacaktı. Ama, 1945 yılında yürürlüğe giren Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, hedeflenen toprak reformunu başarılı kılabilecek mahiyette olamamıştır ve Türkiye’de hâlâ toprak reformunun başarılı olamamasından kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Milli burjuvazi yaratma çabası, Toprak Reformu, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, İskan Kanunu.

LAND REFORM OF TURKISH REPUBLIC and THE AIM OF CREATING THE NATIONAL BOURGEOISIE

ABSTRACT

When the Turkish Republic was founded on the lands inherited from the Ottoman Empire, the majority of the population of the new country was composed of the villagers. This big portion of the population which were villagers used to be composed of people who did not have their own lands or who had very limited lands. Because of the past war years, the population of the male was very low, and the people were poor because they all gave what they had to the government. Therefore, it was necessary to do a land reform to win the people to the regime and to create economic development. The government would try to give lands to the people who did not have lands and by doing this it would try to break the feudal relations of the feudal land lords who had big lands. However, the law put forward in 1945, called The Law of Giving Lands to the Villagers, was not successful. There are stills problems because of the unsuccessful application of the land reform.

Key Words : The aim of creating the national bourgeoisie, Land Reform, The Law Of Giving Lands To The Villagers, Housing Law

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

GİRİŞ

Toprak reformu ve devletin tarım kesimini kalkındırmaya yönelik girişimleri modern devletlerin adeta yapmak zorunda oldukları faaliyetlerdir. Gelişmiş ülkeler bu faaliyetlerini daha erken zamanda yaparak kapitalist gelişmeye daha hızlı ayak uydurmuşken gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerde bu faaliyetler daha geç yapılmıştır. Osmanlı Devletinin yıkılmasından sonra bu coğrafyayı sahiplenen yeni Türk devleti de kapitalist ekonomi sistemini ve moderniteyi geç elde etmiş olduğundan toprak reformu da ancak bu yeni ulus-devlet zamanında gerçekleşebilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda nüfusun çoğunluğunu köylü oluşturmaktaydı. Büyük araziler az sayıda kişinin mülkiyeti altındaydı ve bu nedenle bir toprak reformunun yapılması zaruruydu. Nüfusun çoğunluğunu yeni kurulan rejime bağlayabilmek için de toprak reformu bir araçtı. Yalnız, toprak reformu ile köylü kesim kalkındırılmak istenirken büyük toprak sahiplerinin varlığı da milli burjuvazi olarak bir güç gibi görülmekteydi. Yani hem feodal yapı kırılmak isteniyor, az topraklı veya topraksız çiftçi topraklandırılmak isteniyor; hem de büyük toprak sahibi kimseler yeni devletin milli burjuvazisinin bir parçası olarak görülüyordu. Devlet bu ikilemde toprak reformunu gerçekleştirmek istemiştir.

Bu çalışmada 1923-1945 arası devletin tarım kesimine ve toprak düzenine bakışı ve bu yıllar içerisinde yapılan toprak reformu anlatılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda ilk önce devlet kurulurken tarım kesiminin ve köylünün durumu ele alınacak, devleti kuran üst kadronun yapılması gerekenler hakkındaki düşüncelerine bakılacak, daha sonra ise tarım kesiminin, yaratılmaya çalışılan milli burjuvaziye dahil edilmek istenilip istenilmediği üzerinde durulacak ve Türk toprak reformu anlatılmaya çalışılacaktır. Sonuç ve değerlendirmede 1923-1945 arası devletin tarım kesimine bakış açısına dair bir değerlendirme yapılacaktır.

I. TÜRKİYE CUMHURİYETİ KURULURKEN TARIM KESİMİNİN DURUMU

Osmanlı Devleti Anadolu topraklarında hükümranlığını elde ettiği zaman Bizans ve Doğu Roma örneklerinde olduğu gibi bu topraklarda küçük köylülük devam etmiş, tam anlamıyla feodal düzen kurulmamıştır.¹ Osmanlı

¹ Çağlar Keyder, *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.15.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası

Devletin uyguladığı tımar sistemine² göre köylü belli miktar toprağı işliyor, bunun karşılığında sipahiye³ bir ücret ödüyordu. Bu ücret de devlet memurlarına gelir oluyordu. Dolayısıyla tarım kesiminden alınan vergi temel devlet gelirlerindendi. Ayrıca büyük topraklar üzerinde uyguladığı mirî⁴ topraklar rejimi, büyük toprak sahiplerinin oluşmasına da engeldi. Toprakların yüksek mülkiyet hakkı devlete veriliyor, millete ve mirîye mal ediliyor, yani nasyonalize edilmiş oluyordu.⁵

Osmanlı Devletinin son zamanlarına gelindiğinde hâlâ ekonomik yapı tarıma dayanıyor, sanayide gerilik ve dış ticarete bağımlılık sürüyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında aktif nüfusun % 82'sinin tarım kesiminde çalışmakta olduğu görülüyordu.⁶ Buna rağmen devlet tarımsal üretimi arttırmak için bir çaba göstermemiş olduğundan tarımsal üretim hâlâ ilkel araçlarla gerçekleştiriliyordu. 19. yüzyılın ilk yarısında Arazi Kanunnamesi çıkarılmış, aynı yüzyılın sonunda Halkalı Ziraat Mektebi açılmış olmasına rağmen Avrupa'daki gibi tarımsal araştırma ve eğitim çalışmaları olmamıştı. Tarımsal üretim ilkel koşullarda gerçekleştirildiği, ulaştırma olanakları da yeterli olmadığı için tarım ürünleri üretildikleri yerde tüketilebilmiş, büyük kentlerin ihtiyaçları ithâlatla karşılanmıştı.⁷ Anadolu'ya oranla ekonomik bakımdan gelişmiş durumda olan Balkan ülkeleri İmparatorluktan ayrılınca geriye onda dokuzu yüzyıllardır aynı durumdaki köylerde yaşayan yoksul bir nüfus kalmıştı.⁸

² Osmanlı İmparatorluğu'nda mirî arazilerin yıllık gelirine göre has, zeamet ve tımar olarak ayrıldığı, bu arazilerin kullanımının başlıca işlevleri vergi toplamak ve asker sağlamak olan kamu görevlilerine bırakıldığı sistem. <http://tdkterim.gov.tr/?kategori=terimarat&kelime=tımar%20düzenlemesi> (erişim: 02.05.2010)

³ Tımar ve zeamet sahipleri ile bunların savaş zamanında orduya katmak zorunda oldukları atlı askerlerden oluşan örgüt. <http://tdkterim.gov.tr/?kategori=terimarat&kelime=topraklı%20süvari> (erişim: 02.05.2010)

⁴ Recai Okandan ve diğerleri, **Türk Toprak Hukuku Tarihine bir Bakış**, Kitap. 15, CHP. Konferanslar Serisi, 1940, s.35.

⁵ Gülseren Topuz, Cumhuriyetin İlk Yıllarında (1923-1930) Uygulanan Liberal Ekonomi ve Sonuçları, **T.C. İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı**, VIII, İstanbul, 1993, s. 116

⁶ Gülcan Eraktan, **Tarım Politikasının Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası**, Uzel Holding Yayını, İstanbul, 2001, s.75-76.

⁷ Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması 1923-1931**, 4. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s. 189

⁸ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, 7. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008, s.93.

Yeni Türk devleti kurulduğunda ise köylünün durumu yine vahim bir haldeydi. Savaş yılları tarımsal üretimde azalmaya yol açmıştı. Erkek nüfusun büyük bir kısmı savaşa katılmış ve savaş dolayısıyla halk, elinde olanları devlete vermişti. Bununla beraber ülkede toprak azlığı gibi bir sorun yaşanmıyordu. Nüfusa yetecek oranda toprak vardı. Dolayısıyla Üçüncü Dünya Ülkelerinde görüldüğü şekilde hızlı bir nüfus artışı ve nüfusa yetecek toprak azlığı sorunu mevcut değildi.⁹

Halkın çoğunluğunu küçük köylü oluşturmaya rağmen ülkede toprağını kapitalist bir şekilde işleten ya da yarı feodal bir şekilde işleten toprak ağası da yok değildi. İşte bu durum yeni devleti kapitalist bir üretimi mi, yoksa köylü kesimini mi destekleyeceği sorununa götürecekti.¹⁰ Köylüye toprak dağıtımını toprak ağalarının elindeki işgücünü azaltabileceğinden, daha fazla toprak bedeli ödemek zorunda bırakabileceğinden toprak ağaları yeni devletin ileride gerçekleştireceği toprak reformuna karşı çıkacaklardı.¹¹ Burjuvazi sınıfını oluşturabilmesi için toprak ağalarının mı destekleneceği, yoksa nüfusun çoğunluğunu oluşturan küçük köylünün mü destekleneceği sorunu yeni devletin düşüncesinde bir karmaşa yaratacaktı. Çünkü, Kurtuluş Savaşı'nın yapılmasını sağlayan toplumsal ittifakta büyük arazi sahipleri önemli bir yer işgal etmişlerdi. Küçük köylünün ise savaş yılmınlığından dolayı devlete karşı bir küskünlüğü vardı. On yılı aşan savaş ve yıkım döneminin en çok sarstığı kesim, yetişkin erkeklerini Yemen ile Galiçya arasındaki uçsuz bucaksız topraklara gönderirken aynı zamanda yerel mütegalibenin soygun ve sömürüsüne maruz kalmıştı.¹² Köylünün öfkesi yerli eşraftan çok devlete karşı idi. Eşraf baskı yapıyor, sömürüyordu; ancak kriz zamanında köylüye yardım ediyordu. Devlet ise hiçbir yardımda bulunmuyordu. Devlet, yabancı bankaların verimsiz bulup girmedikleri tarımsal alana doğrudan kredi veren Ziraat Bankası aracılığıyla kredi verdiği zaman bile bu kredi eşrafın cebine giriyor, köylüye ulaşmıyordu.¹³ Köylünün bu yılmınlığını bizzat Mustafa Kemal yurt gezileri sırasında görmüştü. Yunan ilerleyişine hiç aldırmayan köylüler vardı. Musta-

⁹ Yahya Sezai Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 341.

¹⁰ Ahmad, *a.g.e.*, s.94.

¹¹ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi : 1908-1985*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1987, s.27.

¹² Feroz Ahmad, *Geç Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak sorunu Üzerine*, 'The Agrarian policy of the Young Turks', Jean-Louis Bacque-Grammont ve Paul Dumont (ed.), *Economie et Societes dans L'Empire Otoman içinde*, Paris, 1983, s.275-288'den aktaran Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, 7.Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008, s.95

¹³ Ahmad, *a.g.e.*, s.94

Türkiye Cumhuriyeti'nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası

fa Kemal'in bir köylüye neden işgalciye karşı direniş hazırlığında olmadığını sorması üzerine köylü, Yunan tarlasını işgal etmediği sürece bekleyeceğini söylemişti.¹⁴

Birinci Dünya Savaşı sırasında giden Ermenilerden ve Lozan Antlaşması'na göre nüfus değiştirmesine konu olarak Yunanistan'a gönderilen Rumlardan kalan milyonlarca dekarlık arazinin sahiplenilmesi konusunda en büyük kazanım da kırsal kesimdeki nüfuzlu ailelere ait olmuştu.¹⁵ Bu topraklardan bir bölümü Balkan Savaşlarından beri göçen soydaşlara ve Yunanistan mübadillerine verilmiş; ancak bir bölümü kapanın elinde kalarak büyük mülkiyetlerin oluşmasına neden olmuştu.¹⁶

II. KURULUŐTA ÜST KADRONUN TARIM KESİMİNE BAKIŞI

Kurtuluş Savaşı sırasında büyük arazi sahiplerinden destek gören yeni devlet, milli burjuvazi yaratma hedefinde toprak ağalarına destek verme veya nüfusun büyük kesimini oluşturan küçük köylü kesimini kalkındırmaya ağırlık verme noktasında ayrıma düşmüştü. Kemalist kadro ilk başta büyük arazi sahiplerinden yana bir tavırla yola çıktı. Ama, yönetici aydın - bürokrat kesim küçük köylünün desteklenmesini savunuyordu.¹⁷

Toplumdaki sınıflar arası dengede güçlü bir toplumsal devrime imkan vermeyen sosyolojik durum yanında fikir planında toplumsal devrim görüşü de azdı. Bununla beraber ülkede az da olsa köycülük ideolojisini savunan görüşlerin olduğu söylenebilir. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış olan köycülük akımına göre devlet yönetimine egemen olması gereken sınıf köylülerdir. Toplumu besleyen, gıda ürünlerinin yetiştiricisi olan kırsal kesim halkı devleti yönetirse nüfusun çoğunluğu köylerde yaşadığından ülke ve devlet işleri daha düzenli olarak yürütülebilecektir. İlk olarak Rusya'da doğan bu köycülük hareketine Narodnik hareketi (Narodničestvo) denilmişti.¹⁸ Elbette ki komşu ülke Rusya'da ortaya çıkan bu akım Osmanlı Türk aydınlarını da etkilemişti. Ziya Gökalp¹⁹, Nusret Kemal Köymen gibi köycü

¹⁴ Tezel, a.g.e., s. 344.

¹⁵ Tunçay, a.g.e., s. 194

¹⁶ Tezel, a.g.e., s. 343.

¹⁷ Anıl Çeçen, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000, s. 31-32.

¹⁸ Çeçen, a.g.e., s. 40.

¹⁹ M.Asim Karaömerlioğlu, "Bir Tepeden Reform Denemesi: "Çitçiyi Topraklandırma Kanunu" nun Hikayesi", **Birikim Dergisi**, Sayı 107, Mart 1998, <http://www.birikimder->

politikalara daha fazla önem verilmesi gerektiğini söyleyen aydınlar vardı.²⁰

Ömrünü uygar ve benliğine sahip bir Türkiye kurma düşüncesine adanmış Ziya Gökalp, fırsat eşitliği açısından toprak reformunu zorunlu görüyordu. Kendisine Milli Meclise seçmek ve seçilmek gibi siyasî haklar tanınmış olan köylü, toprak ağasının egemenliğinde idi. Başkasının egemenliğinden kurtarılamayan bir kimseye siyasi hakkın tanınmış olması ne işe yarardı ki ? Gökalp, kafasındaki Türk köyünü şu şiiri ile dile getirmişti:

Ey Türk! Senin köyün hür bir yuvadır
Çiftlik değil, yoktur Bey'i, Ağa'sı,
Her köylünün var bir çifti, tarlası
Öz evinde o hem Bey, hem Ağa'dır.
Hiçkimsenin yarıcısı, reñçperi
Olmaz, ancak olur vatan askeri.
Lakin ey Türk! Bu mesut köy bitiyor
Mültezimin, faizcinin, tüccarın
Pençesinde... Diyor: 'Beni kurtarın!'
Bu üç işi senden çabuk istiyor :
Kaldır aşar usulünü, aç banka,
Yap her semtte bir zirai sendika.
(Yeni Hayat, 1918)²¹

1922 yılının Mart ayında Mustafa Kemal iktisadî kalkınma için altı maddeli bir program yayımlamıştı: 1) Tarım ve sanayiye canlandırmak ve modernize etmek, 2) Ormanları geliştirmek, 3) Genel refahla alakalı olan iktisadi teşebbüsleri derhal millileştirmek, 4) Maden zenginliğinden yararlanmak, 5) Mevcut ve yeni sanayiye koruyarak canlandırmak, 6) Milli iktisadi yapıya uygun dengeli bir bütçe yaratmak.²²

gisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=99&dyid=2340&yazi=Bir%20Tepeden%20Reform%20Denemesi:%20'Çiftçiyi%20Topraklandırma%20Kanunu'nun%20Hikâyesi

²⁰ Doğan Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni: Dün-Bugün-Yarın**, Birinci Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 324-326-327.

²¹ Ellen Kay Trimberger, **Tepeden İnmeci Devrimler**, Çev: Fatih Uslu, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 49.

²² Serpil Özkaynak, **Türkiye'de Tarımın Bilinçli Yok Edilişi**, Toplumsal Çözüm Yayınları, Ankara, 2008, s. 16-17.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası

Mustafa Kemal, bir konuşmasında da bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmekteydi:

“Efendiler! Milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki çalışmasını yeni ekonomik tedbirlerle son hadde eriştirmeliyiz. Köylünün çalışmasının neticeleri ve verimleri kendi menfaati lehine son hadde çıkarmak ekonomik siyasetimizin temel ruhudur. Onun için, bir yandan çiftçinin emeğini arttıracak ve semereli kılacak bilgi, vasıta ve fenni aletlerin kullanma ve yapılmasına, öte yandan onun çalışmalarının neticelerinden azami derecede faydalanmasını temin edecek iktisadi tedbirlerin alınmasına çalışmak lazımdır.” (1922)

“Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır.” (1937)²³

Görülüyor ki Mustafa Kemal büyük arazi sahiplerinin desteklenmesinden ziyade küçük çiftçinin desteklenmesi görüşünde olmuştur.

Devletin kadiri mutlak olduğu görüşünün hakim olduğu Osmanlı toplumunda Türk burjuvazisinin öncü partisi olan ve bu nedenle Türk burjuvazisi yaratmaya yönelik sosyal ve ekonomik politikalar uygulamaya çalışmış olan İttihat ve Terakki Cemiyeti²⁴ de 1908 Devriminden sonra hükümetin ilk toplantısında uygulanmasını beklediği ekonomik program içinde köylülere toprak dağıtılması; ama bu arada toprak sahiplerinin haklarına tecavüz edilmemesi düşüncesine yer vermişti.²⁵ İttihat ve Terakki Cemiyeti, ayrıca, köylülerin maddi ve manevi gelişmesini sağlamak amacıyla İzmir’de Halka Doğru Cemiyeti adı altında bir örgüt de kurmuştu. Bu örgüt köylülerin eğitimi ve refahı için kütüphaneler ve okuma odaları açacak, broşürler ve makul fiyatlı kitaplar yayınlayacak bir matbaa kuracaktı. İttihat ve Terakki Cemiyetinin bu idealizmidir ki Kemalist harekete intikal etmiş ve Mustafa Kemal’in “köylü efendimizdir” deyişinde yerini bulmuştur.²⁶

III. MİLLİ BURJUVAZİ YARATMA ÇABALARI

İttihat Terakki Cemiyeti üyesi Genç Türklerin hedefi olan milli ekonomi, milli burjuvazi yaratma çabaları yeni Türk devletinin kuruluşunda, Mustafa

²³ Feroz Ahmad, **İttihatçılıktan Kemalizme**, Çev: Fatmagül Berktaş, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1986, s. 34.

²⁴ Ahmad, **a.g.e.**, s. 42.

²⁵ Ahmad, **a.g.e.**, s. 111.

²⁶ Boratav, **a.g.e.**, s.28.

Kemal ve Kemalist aydınların zihinlerinde de egemen olan düşünceydi. Bu amaçla hem büyük toprak sahiplerinin güçlü olmalarını istiyorlar hem de halkın çoğunluğunu oluşturan küçük köylülerin kalkınması için küçük köylüyü desteklemek istiyorlardı. 1923-1929 dönemi, iktisat politikaları ve resmi iktisat görüşleri bakımından 1908-1922 dönemi ile şaşılacak şekilde devamlılık arz etmiştir.²⁷ Genç Türkler ekonomik sorunlara el atmışlardı; ancak siyasi ve idari sorunlardan daha az önem vermişlerdi. Bununla beraber Genç Türkler toprak sorununun çözümüne ayrı bir önem vermişlerdi. Cumhuriyet Döneminde gelişecek olan iktisadî milliyetçilik politikasının ilk adımlarını atmışlardı; ancak her iki alanda da başarı sağlayamamışlardı.²⁸ Benzer şekilde Cumhuriyetin kuruluşunda da büyük arazi sahipleri desteklenmek istenecek; ama aynı zamanda küçük köylünün de desteklenmesi gerektiği düşünülecek, bu amaçla küçük köylüye yardım edilmeye çalışılacak ve bunda başarılı olunamayacaktı.

Yeni devlete küskün olan köylüye Kemalistler geleneksel önderler, yerel eşraf, din adamları ve şeyhlerle ulaşmaya çalıştılar. Ancak, Kemalistler ve eşraf arasındaki işbirliğinin bedeli, kırsal kesimdeki statükoyu korumak ve hatta güçlendirmek için yapılan üstü kapalı bir anlaşma oldu. Bu anlaşma, toprak ağalarının güçlü bir unsur olarak içinde yer aldıkları bir partinin, Halk Partisinin kurulmasıyla tamamlandı. İki basamaklı, dolaylı seçim sistemi, parlamento içinde reformları engelleyen güçlü bir toprak sahipleri lobisinin varlığını güvence altına aldı. Bu sisteme göre, önce belirli bir seçim çevresindeki seçmenler seçiliyor, daha sonra bunlar meclise girecek seçmenleri seçiyorlardı.²⁹ Köylülerle ilişkileri açısından birçok bakımdan feodal özellikler gösteren Doğu Anadolu'daki büyük toprak sahipleri dışındakilerin asıl uğraşlarının ticaret, murabahacılık, siyaset vb. alanlarda olduğu görüldü.

Yeni devletin ekonomi alanında yeni bir başlangıç için ilk olarak yaptığının İzmir İktisat Kongresi olduğu söylenebilir. 1923 yılının Şubat ayında

²⁷ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 9. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004, s. 228.

²⁸ Ahmad, a.g.e. , s. 96.

²⁹ Mesleki temsili savunanlar genel olarak toplumu dokuz meslek grubuna ayırmaktadır: 1) Çiftçiler ve çobanlar, 2) Tüccarlar, 3) Denizciler, 4) Madenciler, 5) İrgatlar, 6) Serbest meslek sahipleri, 7) Sanatkarlar, 8) Memurlar, 9) Askerler. Mesleki Temsilcilere göre, emekçi olmayanın seçim hakkı olmayacaktır. Seçim hakkının kullanımı da sendikalar aracılığı ile olacağından, emekçilerin çalıştıkları meslek dallarına göre örgütlenmeleri ve sendikalar kurmaları zorunlu olacaktı. Hakkı Uyar, "Sol Milliyetçi" Bir Türk Aydını Mahmut Esat Bozkurt (1892-1943), Bûke Yayınları, İstanbul, 2000, s. 22.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası

toplanan, İktisat Vekili Mahmut Esat'ın mesleki temsil³⁰ ilkesine göre örgütlediği, Kazım Karabekir'in başkanlık yaptığı ve Mustafa Kemal'in açış konuşmasıyla başlayan İzmir İktisat Kongresinde yeni rejimin karşılaşılabileceği tüm iktisat politikası sorunları tartışılmıştı. Ancak, çiftçi, tüccar, sanayici ve amele gruplarının blok oylarıyla kararların alındığı³¹ Kongreye, İstanbul tüccarının sürüklediği ticaret burjuvazisi ile toprak unsurlarının egemen olduğu söylenmiştir.³² Kongrenin tarım konusunda aldığı bütün kararlar piyasaya yönelik üretim yapan büyük arazi sahiplerinin istekleri yönünde olmuştur. Arazilerini bizzat işletmeyen büyük arazi sahiplerinin arazilerinin topraksız köylülere dağıtılması yolunda bazı işçi temsilcilerinin getirdiği öneri, Kongreye katılan "çiftçiler" in oylarıyla reddedilmişti.³³

IV. YASAL GELİŞMELER

Tarım kesimine dönük en önemli yenilik, yarı feodal bir ortaçağ vergisi olan "aşar"ın³⁴ 1925'te kaldırılması olmuştur. Aşarın kaldırılması, büyük çiftçilerin İzmir İktisat Kongresinde dile getirdikleri en önemli istekleriydi. Aşarın kaldırılması hem büyük toprak sahiplerini hem de küçük köylüleri ağır bir vergi yükünden kurtarmıştı. Öyle ki aşarın kaldırılması toplam vergi gelirleri içinde tarım kesiminin payını % 33'ten % 10 düzeyine indirmişti.³⁵ Ancak, hükümet, 1920'lerde, aşarın kaldırılması dışında küçük üretici köylülerin yararına etkili bir uygulama ortaya koyamadı. 1925 yılında devlet arazilerinin köylülere satılması yolunda bir karar alındıysa da bununla ilgili uygulama 1930'ların ortalarına kadar çok sınırlı kaldı.³⁶

Devletin toprak sahiplerine karşı tavrında önemle vurgulanması gereken bir konu vardır. Hükümet Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki büyük arazi sahiplerine karşı farklı bir politika izlemişti. 1925'te başlayıp 1938'e kadar süren isyanlarda başı çeken ailelerin, güçlerini, Doğu'da hüküm süren büyük arazi sahipliği ve bağımlılık ilişkilerinden aldığından yola çıkılarak hükümet tarafından 1927 yılında idari, askeri ve toplumsal nedenlerle 1500 kadar asi

³⁰ Boratav, a.g.e., s. 33.

³¹ Boratav, a.g.e., s. 34.

³² Tezel, a.g.e., s. 345.

³³ Türkiye'de 1925 yılına kadar tarımsal ürünün onda biri oranında aynı olarak alınan vergi. <http://tdkterim.gov.tr/?kelime=a%FEar&kategori=terim&hng=md> (erişim: 02.05.2010)

³⁴ Topuz, a.g.e., s. 118

³⁵ Tezel, a.g.e., s. 345.

³⁶ "Bazı Eşhasın Şark Menatıkından Garb Vilayetlerine Nakillerine Dair Kanun (1097 sayılı)", **Resmî Gazete**, Sayı: 624, 19.06.1927, Zabıt Ceridesi Cilt: 28.

ailenin Doğu Anadolu'dan Batı illerine nakli için kanun çıkarılmıştı.³⁷ Batı'da iskan edilecek olan bu ailelerin terk ettiği arazi, kendilerine iskan edilecekleri illerde yeni arazi verilmesi koşuluyla hazineye intikal edecekti(madde 9).

Cumhurbaşkanı Atatürk, 1928 yılında Meclisi açış konuşmasında, hükümete, özellikle doğu illerinde toprağı olmayan çiftçilere toprak tedarik etmek meselesiyle ehemmiyetli olarak uğraşmak direktifini verdi. Bunun üzerine 1929 yılında, “Şark menatıkı dahilinde muhtaç zürraa” arazi dağıtılması için yeni bir kanun çıkarıldı³⁸. Buna göre, 1927'de çıkan kanun gereği hazineye intikal etmesi lazım gelen araziden, köylü, aşiret efradı, göçebe ve muhacirlere dağıtılmış olan yerler, dağıtım yapılanların üzerinde bırakılacak; hükümet doğudaki isyan bölgelerinde büyük arazi sahiplerine ait alanları, topraksız köylülere dağıtmak üzere kamulaştırabilecekti (madde 1 ve madde 3).

1930 yılında yeni bir ayaklanmanın başlaması, Kemalist yönetici kadronun Doğu Anadolu'daki toplumsal bağımlılık ilişkilerini çözebilmek için çok daha zorlayıcı önlemler aramasına yol açtı. Uzun bir hazırlıktan sonra, ünlü İskan Kanunu³⁹ 1934 yılında Meclis'ten geçirildi. Kanun'un ilgi çekici olan 10. maddesi şu hükmü içerir:

“Kanun aşirete hükmi şahsiyet tanımaz. Bu hususta herhangi bir hüküm, vesika ve ilama müstenit de olsa tanınmış haklar kaldırılmıştır. Aşiret reisliği, beyliği, ağalığı ve şeyhliği ve bunların herhangi bir vesikaya veya görgü ve göreneğe müstenit her türlü teşkilat ve taazzufları kaldırılmıştır.

Bu kanunun neşrinden önce herhangi bir hüküm veya vesika ile veya örf ve adetle aşiretlerin şahsiyetlerine veya onlara izafetle Reis, Bey, Ağa ve Şeyhlerine ait olarak tanınmış, kayıtlı, kayıtsız bütün gayrimenkuller Devlete geçer... bu gayrimenkuller muhacirlere, mültecilere, göçebelere, nakil olunanlara, topraksız veya az topraklı yerli çiftçilere dağıtılıp tapuya bağlanır...

Bu kanunun neşrinden önce aşiretlere reislik, beylik, ağalık, şeyhlik yapmış olanları ve yapmak isteyenleri ve sınırlar boyunda oturmasında emniyet ve asayiş bakımından mahsur bulunanları, aileleriyle birlikte, münasip yerlere

³⁷ “Bazı Eşhasın Şark Menatıkından Garb Vilayetlerine Nakillerine Dair Kanun (1097 sayılı)”, **Resmi Gazete**, Sayı: 624, 19.06.1927, Zabıt Ceridesi Cilt: 28

³⁸ “Şark Menatıkı Dahilinde Muhtaç Zürraa Tevzi Edilecek Araziye Dair Kanun (1505 sayılı)”, **Resmi Gazete**, Sayı: 1213, 08.06.1929, Zabıt Ceridesi Cilt: 12

³⁹ “İskan Kanunu (2510 sayılı)”, **Resmi Gazete**, 2733, 14.06.1934. Tertip: 3, Cilt: 15, Sayfa: 460.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası

naklettirip yerleştirmeye İcra Vekilleri Heyeti kararı ile Dahiliye Vekili selahiyetlidir.”

Ne var ki, Türkiye’de feodal benzeri üretim ilişkilerinin söz konusu olduğu büyük arazi mülkleri sadece Doğu’da ve Doğu’daki toprak ağaları ile sınırlanmış değildi. Ülkenin diğer bölgelerinde de geniş arazilerini yarıcılara, ortakçılara, marabalara işlettiren binlerce toprak ağası bulunmaktaydı. Kırsal kesimde feodal benzeri üretim ve toplum ilişkilerini tasfiye etmeyi amaçlayan bir programı, uygulamasını sadece belli bazı illerle sınırlayarak yürütmek neredeyse olanaksız bir işti.

1934 tarihli İskan Kanunu’nun, Doğu’daki büyük arazi sahiplerini tasfiye etmeye ve buradaki feodal benzeri yapı ve ilişkileri yıkmaya yönelik amaçları kağıt üstünde kaldı. Buna karşın, hükümet, kanunun çıkartılmasından birkaç ay sonra, sadece Doğu Anadolu’da sürdürülecek bir toprak reformu fikrinden, bütün Türkiye’de uygulanacak bir reform fikrine kaymaya başladı.⁴⁰

1935’ten sonra Atatürk’ün direktifleri ile bir Zirai Islahat Kanunu hazırlanması için çalışmalara başlanılmışsa da Atatürk’ün ölümü ile hazırlanan tasarının kanunlaştırılması mümkün olamamıştır.⁴¹

V. TOPRAK REFORMU

Kelime anlamı ile reform; daha iyi hale getirme, mevcut yapısal düzen içerisinde kalarak siyasal/ekonomik/toplumsal değişiklikler yapma anlamına gelir.⁴² Toprak reformu da toprak mülkiyeti dağılımının yeniden düzenlenmesi amacıyla büyük toprak mülkiyetinin sınırlandırılması ve topraksız, az topraklı çiftçilere dağıtım yapılmasıdır.⁴³ Toprak reformu süreci, en iyi olan toprak düzenine dönüşü sağlama ve çiftçilerin kurtuluşunu gerçekleştirme süreci olarak düşünülmektedir. 19. asırda başlayan toprak reformu hareketleri özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra birçok ülkenin kalkınmasında önemli bir unsur olarak kabul edilmiştir. Bu konu Birleşmiş Milletler’de dahi ele alınmış, 20. asrın son yıllarında ülkelerin birçoğu ister evrim ister devrim yoluyla olsun toprak reformunu ülkelerinde uygulamaya koymuşlardır. Bun-

⁴⁰ Tezel, a.g.e., s. 346-347.

⁴¹ İbrahim Aksöz, **Toprak Reformu ve Türkiye’de Toprak Reformuna İhtiyaç**, 2. Baskı, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1973, s. 24.

⁴² Ejder Yılmaz, “Reform”, **Hukuk Sözlüğü**, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005.

⁴³ Sema Gün, Türkiye’de Toprak Reformu, http://www.agri.ankara.edu.tr/economy/1189_1205433983.pdf (erişim: 27.04.2010)

ların birçoğunda gaye feodal toprak mülkiyeti ile üretim yapısını değiştirmek, bozulmuş toprak düzeni yerine adil mülkiyet sistemi ve ileri üretim yöntemlerini getirmek olmuştur.⁴⁴

Toprak-insan ilişkilerinin düzenlenmesi sosyalist yöntem ve demokratik yöntem olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilir. Sosyalist yöntemde toprak-insan ilişkilerine mülkiyet düzenini ıslah ve korumak için değil, onun toprak tasfiyesi için müdahale edilir. Demokratik yöntemde ise mülkiyet düzenindeki aksaklıklar adaletli bir düzenleme ile giderilerek mülkiyet hakkının yaygınlaştırılması, daha çok kişinin toprak mülkiyetine sahip olması amacı güdülür. Yeni Türk devleti toprak ve tarım politikalarının uygulanmasında demokratik yolu seçmiştir.⁴⁵

Demokratik yolla çiftçi iki şekilde topraklandırılabilir: a) Büyük toprak sahiplerinin arazilerinin bir kısmının kamulaştırılması, b) Hazine arazilerinin çiftçiye dağıtılması. Arazi kamulaştırılması suretiyle çiftçiye toprak dağıtılması masraflı bir yoldur.⁴⁶ Zaten 1924 Anayasası'nın 74. maddesi özel mülklerin kamulaştırılması ile ilgili hüküm ifade etmekteydi. Buna göre:

“Kamu menfaatinin gerekli kıldığı resmen saptanmadıkça ve ilgili yasalara göre uygun fiyat verilmedikçe hiç kimsenin mülkü gasp edilemez ve malları ya da toprakları müsadere edilemez.”

Maddeden de anlaşıldığı gibi özel mülklerin kamulaştırılması, hükümetin arazinin piyasa değerini peşin olarak ödemesi koşuluna bağlıydı. Zaten uygulama da kamulaştırma suretiyle Hazinesinin mülkiyetine geçecek arazilerin kullanılmasından ziyade Hazine arazilerinin veya çeşitli özel kanunlar gereğince Hazineye intikal etmiş bulunan arazilerin topraksız veya az topraklı çiftçiye dağıtılması yolu gerçekleştirilmiştir.⁴⁷ Bu arada Osmanlı Devletinden miras kalan topraklarda 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu'nun kabul ettiği şekilde mülkiyet hakkının tapuya tescil edilmesini sağlamak için çıkarılmış olan 19.4.1926 tarih ve 810 sayılı Hakkı Karar ve Senetsiz Tasarrufat ve Tahihî Kayıt Muamelâtının Suret-i İcrasına Dair Kanun'a, 864 sayılı Tatbikat Kanunu'na, 11.5.1929 tarihli ve 501 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin verdiği Tefsir Kararı'na ve 2.6.1929 tarihli ve 1515 sayılı Tapu Kayıtlarından

⁴⁴ Tayyar Ayyıldız, **Tarım Politikası**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1983, s. 135.

⁴⁵ Halil Cin, **Mirî Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü**, 2. Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1987, s. 344.

⁴⁶ Cin, **a.g.e.**, s. 345.

⁴⁷ Cin, **a.g.e.**, s. 346.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası

Hukuki Kıymetlerini Kaybetmiş Olanların Tasfiyesine Dair Kanun⁴⁸ dayanarak büyük arazi mülkiyetlerine sahip olanların mülklerine dokunulmamış, bu kişilerin arazileri kamulaştırılarak Hazinesin mülkiyetine geçirilmemiş ve az topraklı veya topraksız çiftçiye dağıtım yapılmamıştır.⁴⁹

Türkiye'de toprak reformu adına atılmış ilk adım 1945 tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanunudur.⁵⁰ Kanun, topraksızları ve toprağı yetmeyenleri topraklandırma, verilen topraklar üzerinde işletmeler kurulması ve çiftçinin kredi ile teçhizi gibi toprak reformunun ana prensiplerinden bazılarını ihtiva ediyordu; ancak kapsamlı bir toprak reformu mahiyetinde değildi. Çiftçiyi Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkındaki Kanun Tasarısı adıyla gündeme gelen⁵¹ tasarı daha kapsamlı olup düzenli aile işletmeleri kurulması ve idamesi gibi daha ileri hükümleri ihtiva etmekte idi. Tasarı Mecliste çetin müzakerelere konu olduğundan bu son kısmı tasarıdan çıkarılmıştır. Bu eksikliklerine rağmen memleket tarımı için yine de faydalı hükümleri ihtiva eden Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tatbik edilmeden seçim kaygıları ile 1950 seçimlerinden önce tadillere uğramış ve bu suretle esas gayesinden uzaklaşmıştır.⁵²

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun amaçları arasında "yurt topraklarının sürekli işlenmesini sağlamak" bulunuyordu. (Madde 1/c). Bu hükmün konulmasının önemli bir nedeni de, elinde büyük toprak bulunan; ancak bunu işlemeyen ya da bir bölümünü işlemeyen sahiplerini üretime zorlamaktı. Madde 7/2'de "Makbul bir özürlü olmaksızın üst üste üç yıl sürüm, ekim ve bakım görmeyen arazi işlenmiyor sayılır." denilmişti. Bu topraklar da topraksız köylüye dağıtılacaktı.

8. madde dağıtılacak araziye belirtmekteydi. Bunlar şöyle sıralanmıştı:

"a) Devletin hüküm ve tasarrufu veya özel mülkiyeti altında bulunup kamu işlerinde kullanılmayan arazi,

⁴⁸ Akın Düren, **Toprak Hukuku Dersleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1972, s. 58-61.

⁴⁹ Cin, **a.g.e.**, s. 346.

⁵⁰ "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (4753 sayılı)", **Resmi Gazete**, Sayı: 6032, 11.06.1945. (Mülga)

⁵¹ M.Asım Karaömerlioğlu, "Bir Tepeden Reform Denemesi: "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" nun Hikayesi", **Birikim Dergisi**, Sayı 107, Mart 1998, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=99&dyid=2340&yazi=Bir%20Tepeden%20Reform%20Denemesi:%20Çiftçiyi%20Topraklandırma%20Kanunu> nun%20Hikâyesi

⁵² Aksöz, **a.g.e.**, s. 24.

b) Bir veya birkaç köy, kasaba veya şehrin orta malı olan arazinin ihtiyaçtan fazla olduğu Tarım Bakanlığınca belirtilen parçası,

c) Sahibi bulunmayan arazi,

d) Devletçe kurutulan sahipsiz bataklıklardan kazanılacak arazi,

e) Göllerin kuruması ve nehirlerin doldurulmasıyla elde edilecek arazi,

f) Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırılacak arazi.”

Madde 14/c' ye göre, “Gerçek kişilerle özel hukuk kişilerine ait araziden beş bin dönümü geçen parçaları” kamulaştırılacaktı.

Tarım konusunda uzman olan ve tarımın Cumhuriyet tarihindeki yeri üzerine bir doktora çalışması yapmış olan Mehmet KAYIRAN bu konuda şu bilgiyi verir:

“CHP iktidarı, bir yandan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun uygulanmasını savsaklar ve geciktirirken, öte yandan da kanunun kamulaştırma ile ilgili bazı hükümlerini değiştirerek reformcu niteliğini zayıflatmıştır. 1947 yılından itibaren çekimsiz bir şekilde uygulanmaya başlanan bu kanunla, daha çok devlete ait olup da fazla verimli olmayan araziler çiftçilere dağıtılmıştır.”⁵³

CHP iktidarı, 22 Mart 1950 gün ve 5618 sayılı yasayla, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun 17. maddesinde yer alan 50 dönümden büyük toprakların kamulaştırılabileceği hükmünü kaldıracaktır.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısı TBMM'de görüşülürken buna ilk karşı çıkan kendisi de toprak ağası olan Cavit Oral'dı. Ne var ki, 8 Haziran 1948'de kurulan 2. Hasan Saka hükümetinde aynı Cavit Oral, Tarım Bakanı olacaktır.⁵⁴ Böylelikle toprağı olmayan veya az olan köylüye yapılmak istenilen devlet desteğinin yine devlet tarafından engellendiği görülmektedir.

Toprak Reformunun uygulanamaması nedeniyle başka bir yolla, eğitim yoluyla köylünün durumu iyileştirilmeye çalışılmıştır. Genel eğitimin zamanla kırsal Anadolu'nun geriliğini dönüştüreceği umulmuş, bu amaçla Köy Enstitüleri kurulmuştur.⁵⁵

⁵³ Mehmet Kayıran, *Türk Tarımında Modernleşme Çabaları, 1923-1950*; Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1995.

⁵⁴ Çetin Yetkin, *Karşı Devrim*, 2. Basım, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 218-223.

⁵⁵ Ahmad, a.g.e. s. 96.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kabul edildikten sonra 15.6.1945 tarihli ve 4760 sayılı Toprak Bayramı Kanunu⁵⁶ kabul edilmiştir ve Kanun hâlen yürürlüktedir. Kanunun 1. maddesine göre Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun kabul edildiği 11 Haziran tarihini takip eden Pazar günü her yıl toprak bayramı olarak kutlanır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Osmanlı Devletinden miras kalan topraklarda yeni Türk devletinin toprak sorununa bakış açısı ve tarım kesimine yönelik faaliyetleri incelenmeye çalışılmıştır. Yıllar süren savaşların ardından hem canlarını hem mallarını kaybetmiş yoksul toprak insanları yeni bir devletin kurulmasını heyecanla karşılayamamışlardı. Ülkeyi bir anda kalkındırmak ve ekonomik bakımdan güçlendirmek isteyen Kurucular da hem bu yoksul insanlara daha iyi bir yaşam sunabilmek adına onlara yardım etmek istemiş, onları rejime kazandırabilmek istemiş hem de büyük arazi sahiplerinin mülklerine el koymak istemeyerek ülkede refahı sağlamak istemişlerdi. Dolayısıyla ne tam olarak küçük köylünün elinden tutulabilmiş ne de feodal düzen tümünden yok edilebilmiştir.

Yine de 1950 sonrasının hızlı tarımsal gelişmesine 1923-1945 arası tarımsal gelişmelerin kaynaklık ettiği söylenebilir. Çünkü, dünya ekonomisinde görülen sıçrama niteliğindeki büyük değişimler daha önceki dönemlerin içsel gelişme sürecinin bir sonucu ise ve daha önceki içsel gelişim ve dinamikler küçümsenmezse, benzer durum 1950 öncesi ve sonrası Türkiye tarımı için de geçerlidir.

Günümüz Türkiye'sinde toprağı olmayan ya da az topraklı olan ve geçimini tarımla sağlamaya çalışan nüfusun fazlalığı toprak reformunun o günlerden bu yana etkin ve verimli olamamasının sonucudur. 1982 Anayasası'nın 44. maddesinde; “ Devlet, ... topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır...” denilmesine rağmen Türkiye'de hâlâ toprak reformu ihtiyacı hissedilmektedir. Hem toprak bayramı olan hem de az topraklı veya topraksız köylü nüfusu çok olan bir ülkede yaşamaktayız. Köylünün geçim derdi olmadan sandık başında oy kullanabilmesi demokrasinin (demoskratos, halkın iktidarı) gereğidir. Bunun için başarılı bir toprak reformuna ihtiyaç vardır.

⁵⁶ “Toprak Bayramı Kanunu (4760 sayılı)”, **Resmi Gazete**, Sayı: 6033, 15.6.1945, Tertip: 3, Cilt: 26, Sayfa: 1198.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmad, Feroz. **İttihatçılıktan Kemalizme**, Çev: Fatmagül Berktaş, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1986.
- Ahmad, Feroz. **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.
- Aksöz, İbrahim. **Toprak Reformu ve Türkiye'de Toprak Reformuna İhtiyaç**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1973.
- Alpay, Yalın. **Türkiye Ekonomi Tarihi**, Akademia Yayınları, İstanbul, 2008.
- Ayyıldız, Tayyar. **Tarım Politikası, Genel Politikalar ve Türkiye'de Durum**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1983.
- Avcıoğlu, Doğan. **Türkiye'nin Düzeni, Dün-Bugün-Yarın**, Birinci Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2001.
- Barkan, Ömer Lütfi. **Türk Toprak Hukuku Tarihine Bir Bakış**, 15. Kitap, CHP Konferanslar Serisi, 1935.
- Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat tarihi (1908-1985)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1987.
- Cin, Halil. **Mirî Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü**, 2. Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1987.
- Çeçen, Anıl. **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000.
- Düren, Akın. **Toprak Hukuku Dersleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1972.
- Eraktan, Gülcan. **Tarım Politikasının Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası**, Uzel Yayınları, İstanbul, 2001.
- Kayıran, Mehmet. **Türk Tarımında Modernleşme Çabaları (1923-1950)**, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Enstitüsü, Ankara, 1995.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası

- Keyder, Çağlar. **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, İletişim Yayınları, 12.Baskı, İstanbul, 2007.
- Lewis, Bernard. **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev: Metin Kıratlı, 9.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.
- Özkaynak, Serpil. **Türkiye'de Tarımın Bilinçli Yok Edilişi**, Toplumsal Çözüm Yayınları, Ankara, 2008.
- Silier, Oya. **Türkiye'de Tarımsal Yapının Gelişimi (1923-1938)**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981.
- Tezel, Yahya Sezai. **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.
- Trimberger, Ellen Kay. **Tepeden İnme Devrimler**, Çev: Fatih Uslu, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- Tunçay, Mete. **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması 1923-1931**, 4. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.
- Uyar, Hakkı. **"Sol Milliyetçi" Bir Türk Aydını Mahmut Esat Bozkurt (1892-1943)**, Büke Yayınları, İstanbul, 2000.
- Yetkin, Çetin. **Karşıdevrim (1945-1950)**, 2.Basım, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003.

Makaleler

Topuz, Gülseren. Cumhuriyetin İlk Yıllarında (1923-1930) Uygulanan Liberal Ekonomi ve Sonuçları, **T.C. İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı**, VIII, İstanbul, 1993.

İnternet Kaynakları

[http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=99&dyid=2340&yazi=Bir%20Tepeden%20Reform%20Denemesi:%20"Çiftçiye%20Topraklandırma%20Kanunu"nun%20Hikâyesi](http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=99&dyid=2340&yazi=Bir%20Tepeden%20Reform%20Denemesi:%20)

Arş. Gör. Gülden ÇAMURCUOĞLU

http://www.agri.ankara.edu.tr/economy/1189_1205433983.pdf (erişim: 27.04.2010)

<http://tdkterim.gov.tr/?kelime=a%FEar&kategori=terim&hng=md> (erişim: 02.05.2010)

<http://tdkterim.gov.tr/?kelime=mir%EE&kategori=terim&hng=md> (erişim: 02.05.2010)

<http://tdkterim.gov.tr/?kategori=terimarat&kelime=topraklı%20süvari> (erişim:02.05.2010)

<http://tdkterim.gov.tr/?kategori=terimarat&kelime=tımar%20düzenlemesi> (erişim: 02.05.2010)